עין משפט נר מצוה

א [מוש"ע א"ח סימן קע סעיף א]:

◆

לעזי רש"י

דישיבידי"ר, לגמול (ילד).

◆

מוסף רש"י

מי גרם לשאול שישב בגבעה. דנמלי שנה ראשונה פרח ונגזרה עליו מיתה אלא שעמדה לו תפלת שמואל (זבחים קיח:). נקרי. רואה קרי (מגילה טו.).

◆

רבינו חננאל

ותוב בעא מיניה, כתיב ויהי כי זקן שמואל וגו', מי קש כולי האי, והאמר מר במסכת מועד (במשקין) מת בן חמשים [ושתים] שנה וו היא מיתתו של שמואל הרמתי. אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן, וקנה הקפיץ הקב"ה עליו, שנאמר (ויהי כי זקן שמואל) נחמתי כי המלכתי את שאול למלך, ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה, אמר לפניו רבונו של עולם שקלתני כמשה ואהרן כו'. עד מי גרם לשאול לישב שתי שנים ומחצה בגבעה, תפלתו של שמואל הרמתי. ומי מידחי גברא מקמי גברא, אין, שנאמר חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי, במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי, אלמא מדחי גברא מיקמי גברא. אין אומרין דבר הלכה בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה, (ותתקל הסעודה). בתר דבריך א' ליה הכי אמר ר' יוחנן, יעקב אבינו לא מת, שנאמר כי הנני מושיען מרחוק ואת זרעך מארץ שבים וגו', מקיש יעקב לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

◆

רבינו גרשום

ומאי ניהו ע"ז. דכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל. ואמר כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז. ע"א, מאי ניניהו ע"ז, כלומר, כשהוא עובר הני תרי ע"ז דקדריים וכותיים. ומנלן דהאי קרא כי שתים רעות משמע ע"ז, כתיב הכא כו'. לא בטלו מעשה ידיהן בחייהן. משכן. מרנני כל עם אבתריה. דאמרי לפי שחטא מת בתור. קפצה עליו זקנה, דלא רגני עליה, דסבר זקן הוא. אלא באמרי פי. כגון שמואל. ביודעה ומכירה.

ומי סיב שמואל והא בר נ"ב שנין הוה וכו'. ועתה [ס](אפי') מיי שמואל נ"ב שנה שהרי בשנה ראשונה שהיה עלי ממונה לכ"ג נולד שמואל כדכתיב (שמואל א א) ועלי יושב כלומר אותו יום נתיישב ונתמנה ועלי היה נביא ושופט ארבעים שנה כדמפרש בקרא ושמואל היה נביא ושופט י' שנים קודם מלכות שאול כדאיתא בסדר עולם נמצא שהיה שמואל בן מ"ט שנה כשפסק מלהיות שופט ותלי שנה שבשנה ראשונה שהיה עלי נביא נולד ותרתין שנין ופלגא דשאול המלך הרי נ"ב שנין והכי קא פריך ומי סיב ומורי ש"י משיב הני ארבעים שנה דעלי קודם שנשבה הארון ובאותו יום שנשבה מת כדכתיב ויהי כהזכירו ארון האלהים ויפול אחורנית ותשבר מפרקתו וגו' והארון היה בבית אבינדב בגבעה עשרים שנה כדכתיב (שמואל א ז) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה וינהו כל בית ישראל אחרי ה' ומיד כשמלך דוד בירושלים דהיינו לאחר כשמלך בחברון שבע שנים ומחצה הביאו לשם לא וחשוב ארבעים שהיה עלי עם עשרים שנה שהיה הארון בבית אבינדב היינו ששים נמצא שהיה ששים שנה משנולד שמואל עד שבא הארון בירושלים אע"ג דנולד בשנה הראשונה א"כ נכי לפחות חצי שנה [ע]דהריון אותן שבעה חדשים (ג) היה הארון בשדה פלשתים דלא קא חשיב ומלי' להנהו דשעת הריון נמצא שהיה שמונה שנים ממיתת שמואל עד שבא הארון לירושלים שהרי היה ששה חדשים ממיתת שמואל קודם שמשחו דוד למלך בחברון ומלך שם שבע שנים ומחצה ומיד מלך בירושלים והביא הארון ועתה הסר שמונה שנים מן ששים שנים שהיה משנולד שמואל עד הבאת הארון וישאר נ"ב שנים: **יעקב** אבינו לא מת. וכן משמע (ד) דכתיב ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש בסוטה (דף יג.) גבי מעשה דחושים: **ביודעה** ובמכירה קאמינא. פי' ביודעה שבא עליה ומכירה שראה אותה:

מלקוש

שקולה כשתים ומאי ניהו ע"ז דכתיב [1]כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים וכתיב בהו [2]כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וגו' ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל תנא כותיים עובדים לאש וקדריים עובדין למים ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא המירו אלהיהם ועמי המיר [א]כבודי בלא יועיל וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד [3]ויהי כאשר זקן שמואל ומי סיב שמואל כולי האי והא בר נ"ב הוה דאמר מר [ב]מת בנ"ב שנה זהו מיתתו של שמואל הרמתי א"ל הכי א"ר יוחנן [ג]זקנה קפצה עליו דכתיב [4]נחמתי כי המלכתי את שאול אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן [ד]דכתיב [5]משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי אמר הקב"ה היכי אעביד לימות שאול לא קא שביק שמואל לימות שמואל אדזוטר מרנני אבתריה לא לימות שאול ולא לימות שמואל כבר הגיעה מלכות דוד [ה]ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה היינו דכתיב [6]ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה [ו]וכי מה ענין גבעה אצל רמה אלא לומר לך מי גרם לשאול שישב בגבעה שתי שנים ומחצה תפלתו של שמואל הרמתי ומי מידחי גברא מקמי גברא אין דא"ר שמואל בר נחמני א"ר [ז](יוחנן) מ"ד [7]על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מידחי גברא מקמי גברא רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא א"ל הכי א"ר יוחנן [א]אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה בתר דסעוד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנאמר [8]ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים א"ר יצחק [ח]כל האומר רחב רחב מיד נקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ביודעה ובמכירה [ט](ובמזכיר את שמה) כי הוו מיפטרי מהדדי א"ל ליברכן מר אמר ליה אמשול לך משל למה"ד לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא צילך נאה הרי צילך נאה שתהא אמת המים עוברת תחתיך הרי אמת המים עוברת תחתיך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך

יהיו

שקולה כשתים. דכותיים וקדריים כדמפרש שהרעו משניהן לא הבינו מהן דכותיים וקדרים (א) אע"פ שירלאתם פתותה לא רלו להמיר ועמי המירו באחר ולא עוד אלא בלא יועיל: **והאמר מר.** במועד קטן (דף כח.) זו מיתתו של שמואל הרמתי (ב) ולא [י]כרת היא. במסכת שמחות (פ"ג) מפרש מת בכך שנים זו היא מיתת כרת בכך וכך זו היא מיתת אסכרה: ימיו של שמואל נ"ב שנה דכתיב [כ] עד יגמל הנער וגו' דשיבי"ר"ר בלע"ז וכ"ד חדשים נקרא תינוק וכתיב (שמואל א א) וישב שם עד עולם עולמו של לוי חמשים שנה שנאמר (במדבר ח) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה [ל](בבכורות) ירושלמי ובסדר עולם תמצא בשני דפין תוספת על זה: **קפלה.** הלבין שערו: **נחמתי.** ורצה הקב"ה להורגו מיד: **שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו'.** שוין הן: **מעשה ידיהן.** יהושע אף הוא היה תלמידו של אהרן כדאמרי' בעירובין (דף נד:) יצא משה ושנה לבן אהרן פירקו: **כי ווטר.** כמור: **מרנני כולי עלמא אבתריה.** דאמרי מלמית זוטר שמא ח"ו עבירה היתה בו: **וכי מה ענין גבעה בנימין אצל רמה.** בהר אפרים: **שישב ב' שנים ומחצה.** כדמפרש בסדר עולם שמלך מתחילת שנת עשתי עשרה ושנים עשרה ושלשה עשר ושמואל מת בתוך שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים: **מי מידחי גברא כו'.** דאידחי שמואל מקמי דוד: **במעשיהם לא נאמר.** דמשמע בעבור חטא: **אלא באמרי פי.** מפני דבר שגזרתי כגון האי מעשה דשמואל: **שמא יקדים קנה.** כשיוצא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן ולפיכך לא אומר לך כלום. מאכל ומשתה הולך דרך הושט: [מ]ה"ג **לימא לן מר מידי.** ולא גרסינן חד לחבריה: **לא מת.** אלא חי הוא לעולם: **בכדי.** וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית נ) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): **מקרא אני דורש.** והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת: **מה זרעו בחיים.** כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ שהן בשבי שהמתים אינן בשבי: **אף הוא בחיים.** שיראהו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמצינו במצרים וירא ישראל וגו' [נ] ודרשינן ישראל סבא. ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה: **כל האומר רחב רחב מיד נקרי.** נעשה בעל קרי: **לא איכפת לי.** איני חושש: **ביודעה.** היינו נמי מכירה: **כי הוה מיפטר.** רב נחמן מרב יצחק: **והיה צילו נאה.** שזה צריך לאדם עייף לנוח תחתיו: **ופירותיו מתוקין.** לרעב: **ואמת המים.** לצמא:

יהיו

מסורת הש"ס

א) נ"ל כבודו, ב) מו"ק כח., ג) שבת קנב., ד) עמ"ש תוס' גיטין סח. ד"ה ומתיב, ה) ברכות מח: וש"נ, ו) תוספתא דסוטה פי"א, ז) נ"ל יוחנן, ח) מגילה טו., ט) ליתא שם, י) נ"ל מיתת כרת, כ) שמואל א א, ל) נ"ל בבכורים פ"ב ה"א ע"ש, מ) ודה"ג לפני ד"ה שמא, נ) שמות יד, ס) נ"ל אפרש, ע) עי' כפ"ק דר"ה דף יא. מהרש"א.

◆

תורה אור השלם

1. כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם: ירמיהו ב יג
2. כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת: הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: ירמיהו ב י-יא
3. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וַיָּשֶׂם אֶת בָּנָיו שֹׁפְטִים לְיִשְׂרָאֵל: שמואל א ח א
4. נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל יְיָ כָּל הַלָּיְלָה: שמואל א טו יא
5. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: תהלים צט ו
6. וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל כִּי נוֹדַע דָּוִד וַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בָּרָמָה וַחֲנִיתוֹ בְיָדוֹ וְכָל עֲבָדָיו נִצָּבִים עָלָיו: שמואל א כב ו
7. עַל כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים הֲרַגְתִּים בְּאִמְרֵי פִי וּמִשְׁפָּטֶיךָ אוֹר יֵצֵא: הושע ו ה
8. וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם יְיָ וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד: ירמיהו ל י

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שקולה כו'. נ"ב מלשון רש"י משמע שהיה גורס כותיים עובדים למים וקדריים עובדין לאש וכ"ה בילקוט ע"ש: (ב) ד"ה והאמר מר כו' של שמואל הרמתי כרת היא כמש' שמחות מפרש מת בכך וכך שנים כו' כצ"ל ותיבת ולא נמחק: (ג) תוס' ד"ה ומי כו' אותן שבעה חדשים שהיה הארון כו' דשעת הריון ונמצא שהיו שמונה: (ד) ד"ה יעקב כו' וכן משמע מדכתיב ויגוע: